

PASQUAL PERE MOLES, GRAVADOR, PRIMER DIRECTOR DE L'ESCOLA GRATUÏTA DE DIBUIX DE BARCELONA.¹

ROSA M.ª SUBIRANA REBULL

A la segona meitat del segle XVIII espanyol, la reforma il·lustrada va entreveure les possibilitats del gravat com a un dels mitjans més operatius en la difusió d'idees. Aquest fou el punt clau per fomentar els estímuls i el proteccionisme oficials.

En primer lloc, com a ofici artesà, va rebre la mateixa protecció que els altres; com a ofici artístic, gaudí dels ensenyaments programats de dibuix que tant les Societats d'Amics del País, com les Juntes de Comerç o la mateixa Corona, van establir per tot el territori nacional i les colònies. Es crearen Acadèmies de Belles Arts i Escoles de Dibuix, es fundà la Reial Calcografia i es reinstaurà el títol de Gravador de Cambra.

Les raons que justifiquen la protecció del gravat són de dos tipus. La primera, econòmica, pretenia tallar o disminuir la importació d'estampes estrangeres, a causa de la qual sortien del país considerables sumes de diners. La segona, cultural, estava dirigida a la promoció de nous llibres científics i a la difusió de les obres mestres de la pintura espanyola, a imitació del que s'havia fet en països com França, Itàlia i Anglaterra.

1. La vida i l'obra del gravador Pasqual Pere Moles (València, 1741 - Barcelona, 1797) ha estat l'objecte d'estudi de la nostra Tesi de Llicenciatura, dirigida pel Dr. Santiago Alcolea (setembre 1985. Dep. Història de l'Art. Univ. de Barcelona). Aquest article s'hi basa, i s'ha d'entendre com la sintètica presentació d'una documentació d'indubtable interès, ordenada i distribuïda d'acord amb els diversos aspectes de l'activitat de P.P. Moles com a Director de l'Escola Gratuïta de Dibuix, establerta a Barcelona per la Reial Junta Particular de Comerç i Consolat del Principat de Catalunya (1774-1797). La major part de la informació documental l'hem obtingut del «Libro en que se registran por el Secretario de la Junta Particular de Comercio de esta Ciudad de Barcelona los Acuerdos o Resoluciones de la misma», que nosaltres identifiquem amb les sigles L.A. seguides del número del llibre corresponent; del «Copiador de cartas para la correspondencia de la Real Junta de Comercio», siglas C.C. seguides del número del llibre; i «Copiador de Avisos y Ordenes de la Real Junta de Comercio de este Principado», identificat semblantment, amb les sigles C.A.O. Aquesta documentació, així com els primers reglaments de l'Escola Gratuïta de Dibuix, es conserven a l'Arxiu de la Biblioteca de Catalunya, a Barcelona.

Arran del cost que representava el consum d'estampes estrangeres, es pensà en la possibilitat d'importar gravadors estrangers, però finalment s'optà per pensionar a l'estranger els alumnes més destacats de les Acadèmies.

Quan Pasqual Pere Moles, el 21 de juliol de 1766, sol·licità a la Reial Junta Particular de Comerç i Consolat del Principat de Catalunya una assignació que li permetés establir-se a París durant un temps, per perfeccionar-se en el gravat, no podia imaginar que estava marcant el seu futur, és a dir, assentant les bases que el conduïrien a la direcció de l'esdevenidora Escola Gratuïta de Dibuix de Barcelona. Amb la proposta que ell presentà, només aspirava a «que resituhido â Cataluñia no se miren ya como unicos los Gravados Estrangeros», i el seu compromís es limitava «â establecerse en esta Ciudad, y en ella enseñar el arte del gravado, â quantos Discipulos tuviere bien la Junta destinarle para perpetuhisar tan noble arte».² Queden molt clars, doncs, quins eren els seus objectius. Les Reials Acadèmies de Belles Arts ja havien demostrat el seu interès a promocionar l'ensenyament del gravat, per les raons que hem comentat. Així, per què no suggerir als membres de la Junta que en seguissin l'exemple? Hom remarca l'esperit acadèmic tan d'acord amb l'ideari de la Reforma Il·lustrada, que fluïa en el més avançat ambient sòcio-cultural de la Barcelona de la segona meitat del segle XVIII. El nostre autor, doncs, immers en els nous corrents ideològics, es programava envers una brillant i prometedora tasca professional.

D'altra banda, els membres de la Junta tampoc no s'havien plantejat a Moles com a director de la futura Escola de Dibuix, ja que en l'Ofici que sobre aquest tema enviaren, el 7 d'octubre de 1773, al Marquès de Grimaldi fan constar que tenen «persuadido al mejor Pintor de esta ciudad, y de adecuado genio â la enseñanza â que ayudado de un discipulo suyo y de un Alumno ya sobresaliente gravador que volverà de Paris en este mes se encargue de la dirección».³ És a dir, en un principi s'havia pensat amb Manuel Tramulles com a Director i amb Pasqual Pere Moles com a ajudant. Què va passar? No ho sabem. El cert és que el nostre gravador va trigar encara un any a tornar de París i que de Manuel Tramulles no se'n va parlar més. Sabem que el 1776, fundada ja la nova Escola Gratuïta de Dibuix, Manuel Tramulles continuava impartint les seves classes de dibuix a l'Escola de Nàutica i que el dia 2 de maig va demanar d'ésser rellevat de tal obligació. Pensem que amb aquesta actitud possiblement volgué demostrar que se sentia molest pel comportament de la Junta envers la seva persona. Creiem, també, que aquest canvi de disposició respecte al nostre gravador degué promoure'l el prestigi amb que tornà de París.⁴ Decisió desafortunada, però, pel que fa a l'estroncament de l'evolució artística de Pasqual Pere Moles, ja que com a simple ajudant hagués desenrotllat a un més alt nivell la representació del gravat català, tant en el seu treball personal com en la formació de futurs gravadors. Mes,

2. L.A. 1, pàg. 388.

3. L.A. 4, pàgs. 370-371.

4. Dels títols i graus acadèmics que obtingué durant l'època de París cal destacar el grau d'Acadèmic de Mèrit de la Real Academia de San Fernando (1769); Acadèmic de Mèrit de la Real Academia de San Carlos (1770), de la que fou nomenat, també, «Director honorari pel Gravats»; l'any 1774 fou admès entre els membres de número de la Reial Acadèmia Francesa, alhora que rebé el títol de «Gravador de Cambra del Rei de França».

centrem-nos en els fets històrics i valorem la seva labor com a Director de l'Escola Gratuïta de Dibuix.

Quan el nostre autor tornà de París, la Junta nomenà uns Delegats «para(que) oyendo el men(ciona)do Pedro Pasqual Molés discurran los medios oportunos p(ar)a establecer en esta misma Ciudad una Escuela publica de Dibujo y Gravado». ⁵ Així, és evident que les opinions d'en Moles es tingueren en compte al moment de concebre i de redactar el reglament de la nova Escola, alguns aspectes del qual creiem que val la pena analitzar.

Ens diu el primer article: «Como el fin, que se ha propuesto la R(ea)l Junta Particular de Comercio, y Consulado de el Prin(cipa)do de Cataluña en la Ereci(ón) de la Escuela gratuita de Diseño en la Ciudad de Barcelona, sea el dar buenos conocimientos sobre Manufacturas, y Artefactos á toda classé de Gentes, el formar por medio de los principios del Dibujo perfectos Pintores, Escultores, Arquitectos, Gravadores, &^a, comunicar las luces precisas para criar y promover el buen gusto en las Artes, y Oficios, haciendo que se apliquen con acierto los talentos, se multipliquen, i aclaren las Ideas, se acostumbren á preferir las formas sencillas, y naturales á las extravagantes, y compuestas, y finalmente el adelantamiento de las Artes, Fabricas y Oficios mecanicos; ha acordado no l(imitar) el numero de los Individuos de dicha Escuela, ni fixarlo á cierto genero de Gentes, para que así logrando su intento sea de mayor utilidad al Publico...». ⁶

En primer lloc, trobem imbricats els objectius pràctics i artístics. Generalment, hom afirma que l'anhel de promoció industrial fou l'únic motiu que impulsà la formació de l'Escola Gratuïta de Dibuix i que la preocupació pels propòsits artístics fou posterior. Pensem que queda prou clar que ambdós objectius van estretament relacionats des d'un primer moment.

En segon lloc, cal remarcar la influència de l'ideari estètic que promou l'Acadèmia: depuració de les arts. Hem d'entendre per tal «depuració» els propòsits d'abolició dels conceptes i formulacions barroques. És palès que en «preferir las formas sencillas, y naturales á las extravagantes, y compuestas» se subratlla l'admiració per la Naturalesa i pel món antic com a models de fet incommovibles i perpètuus, tal com es van sentir en el primer Renaixement, fet que, sumat a la influència de la doctrina racionalista de l'*Enciclopèdia* aportaria una concepció de major puritanisme i afany d'unificació. Aquest art uniformista s'avenia perfectament amb els criteris de centralització estatal que caracteritzà les monarquies absolutes d'aquell temps, des de l'afirmació de les Acadèmies a la França de Lluís XIV, un segle abans.

Tots aquests criteris els trobem reflectits al llarg dels vint-i-tres articles que componen l'esmentat primer reglament, així com en tota la labor de Pasqual Pere Moles com a Director de l'Escola Gratuïta de Dibuix que establí, a Barce-

5. L.A.5, pàg. 135.

6. «Reglamento para la Escuela gratuita de Diseño establecida en Barcelona por la R(ea)l Junta Particular de Comercio, y Consulado de el Principado de Cataluña, &^a (...) Barcelona veinte y uno de Nov(iembr)e de mil setecientos setenta y seis». Biblioteca de Catalunya, arxiu Junta de Comerç, caixa 143 - CVIII, 2, 184-189. També, 2, 197-201.

lona, la Junta de Comerç. Creiem que val la pena confrontar-los amb els escrits de Campomanes,⁷ que donen suport a la nostra tesi.

El 23 de gener de 1775 se celebrà la inauguració solemne de l'Escola⁸ amb gran acceptació per part del públic, i amb èxit respecte al nombre d'alumnes, que s'incrementà durant els primers mesos. Així ho reflecteix una carta de la Junta, del 5 d'abril de 1775, dirigida al Marquès de Grimaldi, on comenta que hi cursen «cerca de quinientos Dicipulos, y entre ellos varios Militares particularmente los que estan con R(ea)l permiso al estudio de Matematicas Cavalleros del Pahis Maestros y Oficiales acreditados ya en sus artefactos y Manufacturas».⁹ Aquest mateix mes es va fer públic el resultat de les Oposicions convocades per seleccionar els ajudants, que començaren a treballar immediatament.¹⁰ De la bona acollida que dispensà la societat barcelonina a la instauració de la nova escola n'és un bon reflex aquesta notícia del *Calaix de Sastre*.¹¹ «Cosa de un any à aquesta part, se han posat en Barcelona dins de la Llotja, las Academias del dibuix, y de la nautica o estudi de navegació, á las que hi van un gros numero de minyons matins, y tardes, a fi de apendrer, y exercitarse en ditas arts; en la del dibuix, vuy en dia son 500, y tants, tan de S^{ra}, com de fills de menestrals, y tots estos desde 9 à 10 anys à 20 de edat, en la qual art fan notables progresos, donantsels enseñansa gratuïtament, y al mateix temps sels dona per treballar, lo que necessiten de paper; Ganivet = Llapideras ab sos trosos de llapis, y llum a cada hu dels minyons, per treballar en las nits de hivern, sens tenir de costejar res de allò. Dos ó tres Quadres hi ha destinadas dalt de la llotja, ahont treballa tota esta Joventud, lo un al constat del altre, à 3 ó 4 filas, cadaqual en son paper de dibuix

7. Pedro Rodríguez CAMPOMANES, *Discurso sobre el Fomento de la Industria popular* (1774). *Discurso sobre la educación popular de los artesanos* (1775), edició a cargo de John Reeder, «Clásicos del pensamiento económico español», Instituto de Estudios Fiscales, Ministerio de Hacienda, Madrid, 1975. Pensem que no és un fet casual que aquestes obres formin part de la biblioteca privada del nostre gravador (Vegeu, Arxiu Històric dels Protocols de Barcelona, Francisco Portell, *Quartum. protc. testamt. 1796/1797*, inventari «post-mortem» dels béns de Pasqual Pere Moles, foli 445).

8. *Distribución de los Premios concedidos por el rey Nuestro Señor á los discipulos de las Tres Nobles Artes hecha por la Real Academia de San Fernando en la Junta Pública de 13 de Julio de 1799*, Madrid, en la Imprenta de la viuda de Ibarra. Año de 1799, pàg. 43. Detalleem, així mateix, les referències documentals relacionades amb l'Escola, recollides en els Llibres d'Acords de la Junta de Comerç: L.A.4, 370-371; L.A.5, 135; L.A.6, 60; 249; 379; L.A.11, 209-211; 237; 296; 437-438; 476; 479; L.A.12, 135; L.A. 13, 53-54; 59-60; i 144-146.

9. C.C.85, 5 d'abril de 1775.

10. Notícies relacionades amb el personal docent de l'Escola que recullen els Llibres d'Acords de la Junta de Comerç: L.A.5, 213; 222; 225-226; 232; 281; 291; L.A.6, 112; 294; L.A.7, 169; L.A.9, 349; 366; L.A.11, 209-211; L.A.12, 340-341; 356; 420; 423; 458 bis; 475; L.A.13, 193-194; 196; 247; 305-306; 343; 355-356; 395; 510; 516; 579. Altres assumptes relacionats amb l'Escola, sobre temes diversos com decoració de l'edifici, problemàtica de l'estudi amb model al natural, etc. L.A.11, 234; 243; 258-260; 243-244; 304; 362; L.A.12, 10; 143; 288; 298-300; 323-324; 328; 347; L.A.13, 146; 155; 177; 474; 480-481; 213; 575; L.A.14, 55.

11. Rafael AMAT I CORTADA, Baró de Maldà, *Calaix de Sastre*, febrer 1776, pàgs. 41-42. Manuscrit iniciat l'any 1769, fins el 1816. Són un total de 60 volums, gairebé biogràfics, sobre Barcelona i les seves rodalies. Pot consultar-se a la Biblioteca de l'Institut Municipal d'Història de la Ciutat.

se li te señalat, ab la mayor quietud que se observa en tots aquells minyonets, que estan en sa tarèa, haventhi de tots oficis, tant de arts liberals, com de mecanicas; sobrepuja en numero los fills de menestrals». Aquí hem de remarcar un dels aspectes administratius que es desprenen del càrrec de director de l'Escola: selecció, compra, control i notes de les despeses destinades al proveïment de material.¹² Si a aquesta tasca hi afegim el control de les despeses per diversos motius, com poden ser les destinades a festes i a producció «efímera», a la decoració de l'edifici, etc.; control d'Oposicions a Pensions; distribucions de Premis; certificats d'Assistència dels Alumnes i control dels incidents entre els deixebles, entre molts d'altres afers similars; a més de les hores dedicades a les classes de disseny i a la correcció dels treballs, ens farem una clara idea del poc temps de què podia disposar Pasqual Pere Moles per dedicar-se a la seva professió de graduador.¹³

No obstant això, hem de fer avaluació molt positiva de la seva labor al davant de la primera Escola Gratuïta de Dibuix establerta a Barcelona, sobretot per la repercussió que tingué en la història posterior de la nostra cultura artística. Creiem que Pasqual Pere Moles encarna la modernitat artística del seu temps. Cèsar Martinell¹⁴ ens fa una nítida exposició de la doble finalitat que perseguien les Acadèmies i els Acadèmics: «Una, la formación de artistas aptos para el honroso cultivo de las Bellas Artes, y otra la depuración de éstas de los excesos barrocos a que se había llegado en épocas anteriores. Para obtener esta doble finalidad procedióse a la formación de artistas de sólida base estética y cientí-

12. Notícies referents al proveïment de material per a l'Escola: *L.A.5*, 198; 213; 261; 296; 311; 336; 348; 372; 413; *L.A.6*, 43-44; 57; 96; 119; 207; 256; *L.A.7*, 22; 93; 109-110; 134; 185; 197; 266; 341; 401-402; 413; *L.A.8*, 19; 175; 200; 256; 393; *L.A.9*, 12; 80; 180; 242; 263; 285; 378; 406; *L.A.10*, 29; 184-185; 200; 231; 270; 384; 407; *L.A.11*, 10; 155; 194; 200; 229; 347-348; 362; 401; 437; 519; 544; *L.A.12*, 85; 138; 146-149; 168; 219; 314; 376; 390; 401; 413; 424; 430-431; 463; 460 bis-461 bis; 470-471; *L.A.13*, 1; 24; 37-38; 45; 139; 197; 207; 235; 258; 267; 273; 285; 314-315; 325; 368; 378; 382; 394-395; 402; 412; 420; 426; 435; 462; 494; 509; 558; 563; 574; 583; 586-587; *L.A.14*, 26; 54; 91; 120; 158; 229; 240, i 268.

13. Notícies sobre les despeses per festes i efímer: *L.A.5*, 360; *L.A.7*, 378; *L.A.9*, 395; 417; *L.A.12*, 62; 241. Notícies sobre despeses per diversos conceptes: *L.A.6*, 194; *C.A.O.71*, 5/IX/1776; *L.A.11*, 280; 283; 301; 321; 227 bis - 228 bis; 349; 364; 371; 378; 399; *L.A.12*, 304; *L.A.13*, 186; 567-568. Notícies sobre sol·licitud i control de Pensions: *L.A.10*, 373; 375; 431; *L.A.11*, 16; 77; 80; 261; 262; 384; 386-387; 390; *L.A.12*, 229; 298; 465-466; 469; *L.A.13*, 421; 438; 520; 526; 563. Notícies sobre distribucions de premis: *L.A.5*, 325; 410; 420-421; *L.A.6*, 42; 60; 95; 96; 119; 159; 187; 206; 249; 295; 344; 366; 384; *L.A.7*, 13; 56; 109-110; 174; 207; 278; 401-402; 423; *L.A.8*, 20-21; 76-77; 165; 257; 380; *L.A.9*, 47; 88-89; 156; 237; 378; *L.A.10*, 28; 39; 184-185; 204-205; 270; 311; 384; *L.A.11*, 30; 69; 157-158; 271; 347; 514-515; 531; *L.A.12*, 42; 146-149; 227; 280; 352-353; 372; 404; 434-435; 454 bis; *L.A.13*, 10; 34; 53; 63; 111-112; 136; 139; 148; 186; 210; 213-214; 221-222; 232-233; 239-240; 243-244; 284; 307; 353; 378; 412; 450-451; 479; 505; 524; 568; 570; *L.A.14*, 12; 64; 120; 225; 293-294; 296; 297. Notícies sobre certificats d'assistència d'Alumnes: *L.A.11*, 9; 12; *L.A.12*, 53; 449-450; 466 bis; *L.A.13*, 166-167; 169; *L.A.14*, 270. Notícies sobre incidents. *L.A.10*, 408-409; *L.A.11*, 365; 368; 369; 429; 430; 528; 533; *L.A.12*, 12-21 i B.C. arxiu J. Comerç, caixa 143, CVIII, 12, 191-196; *L.A.12*, 55; 58; 168; 184; 222; *L.A.13*, 221-222; 226-227; i 236.

14. Cèsar MARTINELL, *La escuela de Lonja en la vida artística barcelonesa*, Escuela de Artes y Oficios Artísticos de Barcelona, Barcelona, 1951, pàg. 23.

fica, llibres de toda influencia gremial que con sus ordinaciones de tipo utilitario, lejos de proteger empequeñecía a los verdaderos artistas; tanto es así que los que alcanzaban el título de académico tenían terminantemente prohibido pertenecer a gremio alguno ni someterse a sus mandatos, con el bien entendido de que por el mero hecho de hacerlo quedaban privados del grado y honores de académico». Aquests objectius acadèmics queden molt ben reflectits en la resposta que el 9 d'octubre de 1777 donà la Junta —assessorada pel nostre gravador— a l'Intendent interí, Baró de Linde, sobre les normatives amb què es regia «la Academia de Dibujo, y Pintura establecida en la Casa Lonja», doncs havia de respondre aquest requeriment de l'«Oficio del Sor Regente». Diu, textualment, «que la citada Escuela de Dibujo fue erigida con R(ea)l Noticia y aprobaci3n, á inteligencia de formarse las corresp(ondien)tes Ordenanzas p(ar)a su regimen y facultades, y q(u)e en concepto de que S.M. por la inclinaci3n q(u)e le merecen semejantes establecimientos tiene concedido á las R(ea)l(e)s Academias de S(a)n Fernando, y S(a)n Carlos q(u)e existen en Madrid, y Valencia la facultad q(u)e hasta sus academicos de merito (en cuya clase est3n comprendidos los dos Thenientes Directores de esta Escuela Mariano Ila y Pedro Pablo Montaña) puedan exercer libremente su Profesion, sin ser obligados á incorporarse en gremio alguno, no visitados, ni sugetados á contribuciones, repartim(ien)tos, ó cargos hasta llegar á privarles de los honores, y grados Academicos, si practicasen tal incorporacion; y les parece que deben esperar tener esta misma distincion los Directores y Thenientes de esta Escuela; no dudando q(u)e el R(ea)l Acuerdo con el celo que les anima p(ar)a el fomento de todos los establecimientos del R(ea)l Aprobado, y de utilidad publica, y con el acierto q(u)e es notorio, en todas sus disposiciones, concurrirá á la subcistencia y honor de esta Academia, y removerá los embrazos q(u)e la emulaci3n ó intereses particulares puede fomentar contra ella». ¹⁵ Aquest anhel d'equiparar el nivell de l'Escola Gratuïta de Dibuix al de les Acadèmies, el trobem present al llarg de tot el període en què Pasqual Pere Moles dirigí la instituci3. Així, observem que les noves disposicions que proposa, relatives a tècniques d'ensenyament, convocat3ries d'oposicions a premis o a pensions, celebracions públiques, etc. —fins i tot la mateixa iniciativa, quan s'inauguraren les noves dependències de Llotja, de decorar les parets amb les obres dels professors de l'Escola—, emulen els sistemes de les Acadèmies. Recordem que el juliol de 1792 arriba a traslladar-se a València «á fin de enterarse de si en lo que aqui se practica en la distribucion de los premios generales puede haver alguna mejora respecto de lo que hacen en aquella Ciudad». ¹⁶ De les permanents relacions entre l'Escola Gratuïta de Dibuix de Barcelona i les Reales Academias de San Carlos de València i de San Fernando de Madrid ¹⁷ hem de destacar l'intercanvi de dibuixos, guixos, estampes, publicacions, etc., que ajuden a la finalitat d'uniformar els conceptes artístics.

Hem de destacar, també, les relacions que es mantingueren amb altres Es-

15. L.A.6, pàg. 379.

16. L.A.13, pàg. 63.

17. Notícies de les relacions amb les Acadèmies que recullen els Llibres d'Acords de la Junta de Comerç; L.A.11, 149-150; L.A.13, 63; 78; 98; 121-122; 148; 175; 272; 579; L.A.14, 3.

coles de Dibuix establertes en diferents localitats,¹⁸ la major part de les quals s'inauguraren seguint les directrius del nostre autor. Marès¹⁹ recull el text de la làpida que encara es conserva a l'Escola d'Olot: «A los 15 de Julio de 1783, en presencia del Maco. Ayuntamiento de la Villa de Olot y con aprobación del Real Supremo Consejo de Castilla, se empezó esta pública Escuela de Dibujo, habiéndose dignado ceder la liberalidad del Imo. Sr. Dn. Thomas de Lorenzane, Obispo de Gerona, las piezas del presente Real Hospicio; y vino a establecer por orden del M. Iltre. Sr. D. Jacobo Maria de Espinosa del Consejo de su Majestad y su Fiscal en lo Civil de la Real Audiencia de este Principado, su protector, D. Pascual Pedro Moles, Director de la Academia de Barcelona, y dexo por Director de ésta, que será siempre oficial de aquella, al pintor Juan Panyó».

Respecte als objectius de depuració del gust artístic envers els formulismes barrocs que mantenien els cercles gremials, el proselitisme que exercí Pasqual Pere Moles queda prou definit en la selecció dels models amb què es proveï l'Escola Gratuïta de Dibuix, com a exemple del bon saber fer artístic que havien de seguir els alumnes.²⁰

Cal remarcar la constant importació d'estampes i d'escultures de Roma i de París, amb temes tan significatius com «las estatuas del Gladiador, y del Leonconte, la cabeza de Alexandro» i la col·lecció d'estampes «de las Lochas de Rafael»; l'adquisició de dibuixos de Rafael Mengs, o dels quadres de «Il Guercino» i Lanfranco que representen un Apol·lo i una Magdalena de mig cos, etc. Cal assenyalar que el nostre autor estava sempre atent als encants públics —sobretot quan eren de col·leccions o estudis d'artistes, com és el cas de Mengs o Bayeu— i del tràfec comercial d'obres d'art a Barcelona. Són representatius, també, en aquest aspecte, els llibres que fa comprar, com el «Libro de Arquitectura» de Vitruvi, l'obra «duplicada del Paladio en quatro tomos», o la «coleccion Herculano Pompeyana y Italia» entre d'altres.

Per acabar, volem donar referència d'un petit reguitzell de notícies de diversa mena, recollides dels Llibres d'Acords de la Junta de Comerç, i que ens semblen interessants per comprendre el paper que jugà, en la societat catalana, l'Escola Gratuïta de Dibuix durant el període en què la dirigí Pasqual Pere Moles.²¹ D'aquest últim recull volem destacar la interpretació d'arbitre en els conflictes entre els gremis i, així mateix, els dictàmens que li sol·liciten sobre l'execució de diferents obres artístiques dins el Principat. Serveixi a tall d'exemple la sol·licitud del «Gremio de Carpinteros de la ciudad de Manresa» que amb data de 12 de

18. Notícies de les relacions amb altres Escoles de Dibuix que recullen els Llibres d'Acords de la Junta de Comerç: *L.A. 7*, 30; *L.A. 9*, 275; *L.A. 10*, 88; 135; 334; *L.A. 12*, 55; 67; 96; 98; 116; 247; 253; 457-460; *L.A. 13*, 66; 82; 540; 587; *L.A. 14*, 4; 32.

19. Frederic MARÉS DEULOVOL, *Dos siglos de enseñanzas artísticas en el Principado*, Barcelona 1964, pàg. 42.

20. Sobre aquests objectius i les adquisicions de models artístics, *Vid.*: *L.A. 5*, 115-116; 141; 238; 417; *L.A. 6*, 20; 281; 358-359; *L.A. 7*, 369; 397; *L.A. 8*, 143; 377; 392; *L.A. 9*, 52; 76; 286; 319; *L.A. 10*, 82; 186; 306; 317; *L.A. 11*, 46; 149-150; 185; 193; 229 bis; 345; 350; 358; 420; 466; 482-483; 526-527; 540; *L.A. 12*, 43; 47; 291-292; 342; 468-469; *L.A. 13*, 435; 461; 524-525; 585; *L.A. 14*, 30; 108-109.

21. Vegeu: *L.A. 9*, 75; 159; 165; 190; 198; 237; *L.A. 11*, 293; 429; 464; 472; *L.A. 12*, 111-112; 465 bis; *L.A. 13*, 278; 291-292; 516; *L.A. 14*, 27; 270; 279-280.

juliol de 1787 demana «se le habilite el Plano que acompaña de un retablo, que allí se ha resuelto construir en honor y gloria de Sⁿ Joseph, y Sⁿ Juan Bau(tis)ta». ²² Quasi un any més tard, el 7 d'abril de 1788, Pasqual Pere Moles manifesta en un escrit «que él con los demas Profesores encuentran los r̄paros que manifiesta para no poder responder sobre la solicitud de Ignacio Perera en orden al bien estar del diseño que presenta de un Retablo para la Iglesia Colegial de Manresa», per la qual cosa se li aconsella «que se arregle á lo prevenido en la Carta circular del R^l Consejo dirigida con f(ec)ha de veinte y sinco de Nov(iembr)e de 1777, á todos los R(everen)dos Obispos, y Prelados del Reyno». ²³ Recordem que la circular a què s'al·ludeix és la mateixa que publicà Alcolea²⁴ sobre la prohibició de realitzar retaules de fusta, i sobre l'obligació d'emprar només, com a materials escultòrics, la pedra i l'estuc, amb la qual cosa es prohibien, encara que fos d'una manera indirecta, els esquemes estructurals i decoratius característics del barroc. No ens estranya en absolut aquesta remissió a la Reial Circular del 25 de novembre de 1777, ja que la coincidència amb el seu contingut queda explícita en l'escrit del nostre autor sobre el conflicte gremial que tenien pendent a la Reial Audiència, el 1778, els fusters i els escultors, on manifesta que és una llàstima «no aprovecharse ni la centésima parte de lo que pudiera una de las grandes riquezas con que la naturaleza ha favorecido a España, y en esto hablo no sólo de los metales sino de los mármoles, jaspes, y otras piedras, cuyo beneficio contribuiría no menos a la duración de las obras, y ornamento de la nación, que a su felicidad en cuanto ocuparían más manos, rendiría más intereses que circularian provechosamente». ²⁵ Com sempre, l'esperit acadèmic i els conceptes de la Il·lustració queden ben reflectits en tota la labor que com a Gravador i Director de la primera Escola Gratuïta de Dibuix de Barcelona ens legà Pasqual Pere Moles.

Rosa M. ^a Subirana Rebull
Col·laboradora del Departament
d'Història de l'Art (U.B.)

22. L.A. 77, pàg. 293.

23. L.A. 77, pàg. 429.

24. Santiago ALCOLEA GIL, «Unes fites en el camí vers el predomini de l'Acadèmicisme a l'Art Català del segle XVIII», *D'Art*, núm. 10, Universitat de Barcelona (maig de 1984), pàgs. 187-195.

25. Transcripció de Cèsar MARTINELL, *Op. Cit.*, pàg. 39, recollida per Frederic MARÉS DEULOVOL, *Op. Cit.*, pàgs. 43-44.